

ANAYASA MAHKEMESİ YARGICI (ÜYESİ)

Prof. Dr. Bülent DÂVER*

I. GİRİŞ : YARGI, YARGIÇ VE ANAYASAL YARGI

Yargı

Yargı (kaza) kurumu, insanlık tarihiyle yaşıttır. İlk topluluklardan başlayarak çağdaş devlete gelinceye kadar toplumlarda bireyler, vatandaşlar arasında, ya da vatandaşla devlet arasında, çeşitli anlaşmazlıklar, sürtüşmeler, çatışmalar olmuştur. Çağımızda, bu çatışma ve anlaşmazlıklar uluslararası planda da ayrı bir yoğunluk ve önem kazanmıştır. İster bireyler arasında, isterse vatandaşlarla devlet, ya da devletler arasında olsun, beliren anlaşmazlıkların çözümünde belli başlı birkaç yol vardır. Bu yollardan birincisi, anlaşmazlıkta güçlü tarafın istediği çözümü karşısındaki zayıfa zorla kabul ettirmesidir. Bu pazu kuvvetine, fizik gücüne dayanan bir çözüm biçimidir. Aslında, böyle bir çözüm o anda kabul ettirilse bile, zayıf ilk fırsatta bu çözümü reddetmek ve hakkını aramak isteyecektir. Bu da yeni çatışmalara neden olacaktır.

Çatışmaların çözümünde ikinci yol, yine insanlıkla yaşıt olan siyasal çözüm biçimidir. Siyaset, Aristo'nun dediği gibi, insanlar arası uyumsuzluk ve çatışmaların çözümünde zor'u, çıplak kuvveti değil, diyalogu, tartışmayı, günümüz deyimiyile pazarlığı, en sonunda da uyuşmayı ve uzlaşmayı amaçlayan yüksek ve kapsamlı bir sanattır.

Ancak, siyasal çözüm her zaman Aristo'nun istediği ve Eflatun'un özlediği gibi, bilgelikle (sagesse) olmamaktadır. Politik çözümlerde hikmetten, bilgiden çok, zor'un, hilenin ve kandırmanın önemli yer tuttuğu bilinmektedir. Bu durumda anlaşmazlıklara getirilen siyasal çözümlerin kalıcılığı kuşkuludur. Ve nitekim insanlık tarihi buna ait sayısız örneklerle doludur.

(*) A.Ü.S.B.F. Öğretim Üyesi.

Hukuk ve Yargıç

Anlaşmazlıkların çözümünde üçüncü bir yol, **hukuk** yoludur. **Hukuk yolu**, bir anlaşmazlığın ne zora başvurarak ne de siyasal yöntemlerle çözülmesi değildir. Hukuk yolu, bir anlaşmazlığın, bir mahkeme ve bu mahkemede görev yapan bir hâkim (yargıç) tarafından çözülmesidir. Yargıç, anlaşmazlığı, hukuk normlarına göre çözer. Bunun için de, önünde Anayasadan başlayarak yasalara, tüzüklere, yönetmeliklere kadar, hiyerarşik bir düzen içinde inen pozitif hukuk kuralları vardır. Ayrıca, bu saydığımız normların uygulanmasında yargıç, sadece yazılı kuralları değil, yazılı olmayan örf ve âdetleri, geleneklere dayanan kuralları da göz önünde tutar. Yasaların uygulanmasında yargıç, belirli bir alan içerisinde temel objektif kriterlere göre yasaları yorumlayarak önüne getirilen meseleyi (davayı) çözmeye çalışır. İşte bu yol, en güvenilir, en sağlam bir uyuşmazlıkları çözme yoludur. Burada asil olan genel, objektif kuralların ve bunlara ruh ve vücut veren büyük hukuk prensiplerinin egemenliğidir. Çeşitli anlaşmazlıklarda hukuk kurallarını uygulayan yargıç, ara bulucudan ve hakemden ayrı bir kişidir ve farklı özellikler taşır. Yargıç, yasayla görev ve yetki alanı belirlenen ve yasanın gösterdiği hallerde yargı alanına giren kişi ve şeyler üzerinde, tam ve zorunlu biçimde, yasadan gelen kesin yetkiye sahip bir devlet görevlisidir. Yaptığı iş, niteliği itibarıyla, özel hukuk alanında olsun, kamusal hukuk alanında olsun belirli hukuk normlarını somut durumlara uygulamaktır. Yargıcın verdiği karar (hüküm) taraflar için uyulması zorunlu, bağlayıcı bir nitelik taşır. Ve gelişmiş devlet sistemlerinde yargı erki, diğer iki erkten tamamen ayrı, bağımsız bir nitelik taşır. Bütün bu niteliklerini saydığımız yargı görevi ve yargıç kavramı üzerinde büyük yazarlar, düşünürler, filozoflar uzun uzadıya durmuşlardır. Örneğin, Shakespeare ünlü **Beşinci Henry** adlı oyununda yargıçların yerinin çok yükseklerde, cennet gibi bir yerde, olması gerektiğini söylüyordu. Aristo ve Platon da yargıç ve yargı üzerinde durmuşlardır. Eflâton, **İdeal Cumhuriyet**'inde (Politeia'da) yargıcın genç olmamasını istiyor, daha çok orta yaşlı olmasının iyi sonuçlar vereceğini öne sürüyordu. Aristo'ya gelince, O, yaşlı yargıçların iyi görev yapamayacaklarını; çünkü fiziki, bedeni yetenekler gibi, zihni yeteneklerin de zamanla yıpranacağını belirtiyordu. Şu halde bu iki düşünürün birleştikleri nokta, yargıçların ne çok genç ne de çok yaşlı olmaması gerektiğidir. Yargıçlarda aranan diğer çok önemli bir nitelik de, Edmund Burke'ün deyimiyle, yargıcın tarafsızlığı ve objektifliğidir. Burke, yargıcın uyuşmazlıklarda taraflara karşı soğuk bir tarafsızlıkla (cold neutrality) hareket etmesi gerektiğini vurgulamıştır.

. Eski hukukumuzda (Mecelle'de) bir yargıcın ne gibi niteliklere sahip olması gerektiği şu şekilde açıklanmıştır : «Yargıç fehim (anlayışlı), metin (sağlam), mekin (yerleşmiş, oturaklı, vekarlı), emin (güvenilir), hakim (bilge) ve müstakim (doğru) olmalıdır.» Bu güzel ve etraflı tanıma biz, çağımızdaki gelişmelere uygun olarak, bir de müstakil (bağımsız) sıfatını eklemek istiyoruz.

Biz bu konuşmamızda yargı ve yargıç üzerinde, yargıcın fonksiyonu ve nitelikleri hakkında daha fazla değiliz. Esasen asıl konumuz da bu değildir. Yalnız şu kadarını söyleyelim ki, yargıcın görevini yerine getirmesinde tutulacak yol ne olabilir? sorusuna Montesquieu şöyle cevap veriyordu : «Kanunlar yargıcın diliyle konuşur.» Yani yargıç kanundaki iradeyi uygulayan bir araçtır. Onun görevi kanunu tastamam uygulamaktır.

Bazı görüşlere göre ise, yargıç, statik kanun hükümlerini otomat bir makine gibi hareket ederek değil, zamanın şartlarına, gereklerine göre dinamik bir şekilde yorumlayarak en uygun çözüm yolunu bulmalıdır. Bu türlü düşününler, lâfzî (biçimsel) yorum yerine yargıcın kanunların amaçsal (gâî) bir yoruma tabi tutarak, oldukça serbest şekilde yorumlamasını isterler. Kanımızca bu iki görüşün de haklı tarafları bulunmakla beraber, yargıcın görevini yerine getirmesinde asıl ağırlık noktası, kanun yapıcının iradesi ve ulaşmak istediği amaç olmalıdır. Yargıç bunu, hal ve şartlardan, tarafların durumlarından, kanunların dilinden, yasama meclisinde yapılan müzakerelerden, komisyon raporlarından, ilmî ve kazaî içtihatlardan yararlanarak yapacaktır.

Nitelik ve görevlerine kısaca değindiğimiz yargıçlar ve bunların görev yaptıkları mahkemeler bugün birçok ülkede, bir derece sınıflandırmasına tabi tutulmaktadır. Yani yargı fonksiyonunu yerine getirenler, bu açıdan, bakılınca iki derecede düşünülebilirler; ilk derece yargıçlar ve yüksek yargıçlar. Birçok ülkelerde, Yargıtay üyeleri ve —idari yargının bulunduğu Fransa ve Belçika gibi ülkelerde— Danıştay üyeleri yüksek yargıç olarak kabul edilmektedirler. Amerika'da Federal Yüksek Mahkeme'nin Yargıçları bunun için ayrı, özel bir terimle, adlandırılırlar. Bu terim «Justice» (yüksek yargıç) kavramıdır.

Bizim pozitif hukuk metinlerimiz, yani gerek 1961 Anayasası gerekse yeni 1982 Anayasası, Anayasa Mahkemesi yargıcından, «Anayasa Mahkemesi Üyesi» olarak söz etmektedir. Bazı ülkelerin anayasalarında da (örneğin Avusturya ve İspanya Anayasalarında) Anayasa yargıcından üye diye bahsedilmektedir. Biz bu tebliğimizde, Anayasa Mahkemesi Yargıcı deyimiyle, Anayasa Mahkemesi Üyesi deyimini

eş anlamda kullanacağız. Çünkü, Anayasamız, Anayasa Mahkemesini Yüksek Mahkemeler arasında göstermektedir. Bu Yüksek Mahkemenin Üyelerine —bazı hallerde, köken itibariyle yargıçlık mesleğinden, hatta hukuk mesleğinden gelmeseler bile— nitelikleri ve statüleri itibariyle Hâkimler Kanununa sık sık yollama yapılan ve —gördükleri iş (fonksiyon) itibariyle —bir yargı görevini yerine getiren kişiler olmaları nedeniyle yüksek yargıç demekte sakınca olmadığını düşünüyoruz.

Siyasal Sistem ve Anayasal Yargı

Anayasa yargısı, yani işlevi esas itibariyle kanunların Anayasaya uygunluğunu denetlemek olan yargı türü, bize göre yargının bir parçasıdır. Kendine has özellikleri bulunan, fakat yine de, özü itibariyle, yüksek bir yargıdır. İster normal ilk derece yargısı olsun, ister yüksek bir yargı yeri, Anayasal yargı organı olsun, yeni bazı görüşlere göre, yargı siyasal sistem içinde yer alan, onun için de işlevini ve anlamını bulan bir «alt siyasal sistem»dir. Bu görüş, ünlü siyasal bilimci David Easton'ın görüşüdür. Siyasal sistem, devleti de kapsayan, ancak ondan daha geniş olarak, iktidar ve etkileşim süreçlerinin ve devlet kurumuyla birlikte, Anayasa dahil, pozitif hukuk normlarının içinde yer aldığı çok geniş bir alandır.

Böylece yargıyı ve Anayasal yargıyı bir «alt siyasal sistem» olarak inceleyenlerin yanı başında, Anayasal yargıyı, ayrıcalıklı özel bir bürokrasi olarak tanımlayanlar da vardır.

Biz burada Anayasal yargı hakkındaki bu yeni yaklaşım ve görüşleri sadece zikretmekle yetiniyoruz. Bizim burada üzerinde duracağımız asıl nokta, çeşitli ülkelerde Anayasal yargı kurulması yoluna neden gidildiğidir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasına gelinceye kadar, Amerika Birleşik Devletleri hariç hiçbir ülke, kanunların Anayasaya uygunluğunun denetlenmesi bahis konusu değildi. Parlamento'lar bu sorunu kendi iç meseleleri telâkki ediyorlardı. ABD'de ise durum şöyleydi: Burada kanunların Anayasaya uygunluğu normal mahkemeler kanalıyla sağlanmaktadır. Mahkemeler, kendilerine gelen bir dava esnasında, bir kanunun Anayasaya aykırı olduğunun def'i yoluyla (exemptio) iddia edilmesi karşısında durumu inceleyip ve kanunun Anayasaya uygun olup olmadığına karar veriyorlardı. Bu konuda son söz ve karar ise Federal Yüksek Mahkemeye (Federal Supreme Court) ait bulunuyordu. Kısacası ABD'de kanunların Anayasaya uygunluğunun denetlenmesi, hukuk diliyle söylemek gerekirse, bir «somut norm denetimi»nden ibarettir. Yani Amerika Birleşik Devletleri'nde bu iş için ayrı bir Anayasa

Mahkemesi kurulmadığı gibi, soyut norm denetimi de yoktur. Federal Yüksek Mahkeme'ye bazı kişi ve kurumlar (örneğin Cumhurbaşkanı, Temsilciler Meclisi, Senato vs.) bazı kanunların Anayasaya aykırı olduğunu öne sürerek, kanunun iptali istemiyle, başvuramazlar. Oysa İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bazı ülkelerde kurulmuş bulunan Anayasa Mahkemeleri hem somut norm denetimi, hem de soyut norm denetimi yapmaktadırlar. Başta da söylediğimiz gibi, somut ve soyut norm denetimini bir yargı işlevi (görevi) olarak kabul etmeyenler de vardır. Bu görüşler, daha sonra değineceğimiz üzere, Anayasa Mahkemesinin niteliği, hüviyeti, yapısıyla ilgili temel bakış açılarından doğmaktadır. Biz bu denetimi, yani somut ve soyut norm denetimini de, yargısal bir faaliyet olarak niteliyoruz. Yargı kavramını, sadece belirli meselelere, kişiler ya da kişilerle devlet arasındaki anlaşmazlıklara hasretmek, çağımızda yargının genişleyen ve büyüyen fonksiyonlarıyla pek uyumamaktadır. Kısacası, yargı alanı da çağımızda görev, fonksiyon ve kapsam olarak, genişlemiştir. Esasen bugün kullanılmakta olan Anayasal Yargı kavramı da bu fonksiyonun esas itibarıyla bir çeşit yargı fonksiyonu olduğunu göstermektedir.

Başta da söylediğimiz gibi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, İtalya, Batı Almanya, Avusturya ve İspanya gibi ülkelerde ayrı bir Anayasa Mahkemesi kurulması yoluna gidilmiştir. Dikkat edilirse bu ülkelerin, hemen hepsinin, insanlığı bir kasırga gibi sarmış bulunan ve İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle çöken totaliter ve otoriter sistemlerin egemen olduğu Avrupa ülkeleri olmasıdır. Bu ülkelerin geçmişin derslerinden yararlanılarak ve hukuk devletinin bir gereği olarak, Anayasaya aykırı konuların çıkmasını önlemek amacıyla özel statü ve yetkilerle donatılmış bir Anayasa Mahkemesi kurulması yoluna gidilmiştir. Bu ülkeler dışında Anayasa Mahkemesi kurmuş olan bazı başka devletler de vardır. Avrupa'da yer alan ve sosyalist bir rejimle yönetilen Yugoslavya'da Anayasa Mahkemesi bulunduğu gibi, bazı Latin Amerika ülkelerinde, örneğin Uruguay'da, ayrı bir Anayasa Mahkemesi bulunmaktadır.

II. TÜRKİYE'DE ANAYASAL YARGI VE ANAYASA MAHKEMESİ

1924 Anayasası Döneminde Durum :

1960 yılına gelinceye kadar Türkiye'de ne bir Anayasa Mahkemesi vardı, ne de kanunların Anayasaya uygunluğunun somut norm de-

netimi yoluyla yapılması gibi bir usul bulunmaktaydı. Her ne kadar, Prof. Turhan Feyzioğlu kendi alanında yeni ve çok ciddi bir çalışma teşkil eden eserinde, (Kanunların Anayasaya Aykırılığının Kazaî Murakabesi, Ankara, 1953) açık, belirli bir Anayasa maddesi bulunmakla, beraber, mahkemelerin kendilerine gelen bir dava dolayısıyla, tıpkı Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu gibi, somut norm denetimi yapmalarına Anayasal ve yasal bir engel bulunmadığını öne sürmüştü. Fakat uygulamada Türk mahkemeleri bu yola gitmemişlerdir. Çünkü, 1924 Anayasası'nın 103. maddesi «Hiçbir kanun Anayasaya aykırı olamaz.» hükmünü koymuşsa da bir kanunun Anayasaya aykırı olup olmadığının takdiri Meclis'e bırakılmıştı. Ve uygulamada 103. maddenin bu açık hükmüne rağmen Anayasaya aykırı «antidemokratik» bazı kanunlar Meclis'ten çıkabilmiştir. Bunları denetleyecek ayrı bir organ da mevcut bulunmadığından, bu durum hukuki ve siyasal yasantımızda tepkilere ve tartışmalara yol açmıştır. 27 Mayıs 1960 müdahalesinden sonra Anayasaya aykırı (antidemokratik) kanunları ayıklamak için özel bir komisyon kurulmuş ve bu komisyon antidemokratik kanunların bir de listesini hazırlamıştı.

1961 Anayasası ve Anayasal Yargı

1961 Anayasası'nı hazırlayanlar, özellikle 1954 - 1960 yılları arasında büyük tek parti çoğunluğuna dayanan Meclis tahakkümünü önleme amacıyla ve çoğulcu bir demokratik devlet kurmak isteğiyle, millî egemenliği kullanacak organların sayısını artırdıkları gibi, bu amaçla iki yeni kurum da öngörmüşlerdi. Bunlar, İkinci Meclis (Senato) ve Anayasa Mahkemesiydi.

1961 Anayasası'nın yapımcılarına göre, Anayasa Mahkemesi yargı içinde yer alan fakat yüksek mahkemelerden ayrı, bunların dışında özel yetkilerle donatılan çok önemli bir kuruluştur. Bazı görüşlere göre, bu dönemde Anayasa Mahkemesi Parlamento'nun dışında, belki de üstünde üçüncü bir meclis gibi çalışacak ve en üst düzeyde nihai kesin kararları verecek, sui generis (kendine özgü) bir organdı. Bu görüşün doğal sonucu Anayasa Mahkemesi'ne yargı özelliği yanında, belki de daha ağırlıklı olarak, siyasal bir organ niteliği atfedilmesiydi.

1971 ve 1973 Anayasa Değişiklikleri ve Anayasa Mahkemesi

12 Mart 1971'de meydana gelen müdahale sonucu, bilindiği gibi 1961 Anayasası'nda, 1971 ve 1973 yıllarında olmak üzere iki değişiklik yapılmış ve Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkileri yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlenme daha ziyade Anayasa Mahkemesi'nin

yetkilerinin bir ölçüde kısılması şeklinde olmuştur diyebiliriz. Nitekim, yeni değişiklikte 147. maddeye şu hüküm konulmuştur : «Anayasa Mahkemesi, Anayasa değişikliklerinin Anayasa'da gösterilen şekil şartlarına uygunluğunu denetler.» Yani bununla anlatılmak istenen, Anayasa Mahkemesi'nin esasa ilişkin Anayasa değişikliklerini denetleyemeyeceği idi. Çünkü doktrinde Anayasa Mahkemesi'nin sadece şekle ait Anayasa değişikliklerini değil, öze ilişkin Anayasa değişikliklerini de denetleyebileceği yolunda bazı görüşler ileri sürülmüş ve Anayasa Mahkemesi de buna uyan kararlar vermiştir.

1982 Anayasası ve Anayasa Mahkemesi

1982 Anayasası, 1961 Anayasa yapımçılarının o kadar bel bağladıkları ikinci meclisi (Senato'yu) kaldırdığı gibi, Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşunu ve yetkilerini yeniden düzenlemiş ve bu yetkileri daha belirli şekilde sınırlamıştır. Şöyle ki : Anayasa'da, Anayasa değişikliklerinin sadece şekil şartları bakımından denetlenebileceği hükmü teyit olunmuştur; bundaki amaç, Anayasa Mahkemesi'nin Anayasa değişikliklerini öz bakımından denetleyemeyeceğini bir kere daha kesin olarak belirlemektir. Şekil bakımından Anayasa değişikliği denetlemesinde iptale gidilebilmesi için 1982 Anayasası 2/3 oy çoğunluğunu aramıştır (1961 Anayasası'nda bu konuda, Anayasa Mahkemesi üyelerinin mutlak oy çoğunluğu yeterli idi). Öte yandan Anayasa değişikliklerinin şekil bakımından denetlenmesinde hangi noktalara bakılacağını, Yeni Anayasa 148. madde de birer birer saymıştır. Buna göre, teklif ve oylama çoğunluğundaki aksaklıklar ve konunun ivedilikle görüşülüp görüşülmediği hususları iptale gerekçe teşkil edebilir.

Kanunların Anayasaya uygunluğunun denetlenmesinde ise, Anayasa, eskisi gibi kanunların hem esas hem de şekil bakımından denetlenebileceğini kabul etmiştir. Ancak, esas bakımından incelemede «Anayasa Mahkemesi bir kanun ya da kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir bölümünü iptal ederken kanun koyucu gibi hareketle yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez» diyerek (bkz. M. 153/2), 1982 Anayasası, yepyeni bir hüküm getirmiştir. Özellikle 1974 yılında çıkarılan Af Kanunu'nun kapsamını genişleten Anayasa Mahkemesi'nin kararlarına tepki olarak konan bu hüküm doktrinde değişik yorumlara tâbi tutulmuştur.

Kanunların şekil bakımından Anayasa uygunluğunun denetlenmesinde de 1982 Anayasası, 148. maddesinin 2. fıkrasında, bu konuda aranacak şeyin son oylamanın öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı hususundan ibaret bulunduğu hükmünü getirmiştir.

1982 Anayasası ayrıca, Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşunda (yapısında) da değişiklik meydana getirmiştir. Bir kere asıl üyelerin ve yedek üyelerin sayısı azaltılmıştır. 1961 Anayasası'na göre, Anayasa Mahkemesi üyeleri 15 asıl ve 5 yedek üyeden kurulduğu halde (bkz. M. 145), 1982 Anayasası'nda Anayasa Mahkemesi'nin 11 asıl, 4 yedek üyeden kurulacağı öngörülmüştür (bkz. M. 146).

Üye sayısındaki azalmanın yanıbaşında daha da önemli olan nokta Anayasa Mahkemesi üyeliğine ve yedek üyeliğine gelme usulünün 1982 Anayasası'nda yeni bir düzenlemeye tabi tutulmasıdır. 1961 Anayasası, Cumhurbaşkanı dahil, çeşitli organ ve kuruluşlara doğrudan üye seçme hakkını verdiği halde, yeni Anayasa üyelerin bu kuruluş ve kurumların göstereceği üçer aday arasından nihai ve kesin olarak Cumhurbaşkanı tarafından seçilecekleri hükmünü getirmiştir (bkz. M. 146/2). Yani, 1982 Anayasasına göre, 11 asıl ve 4 yedek üyenin hepsi de nihai olarak doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından seçilmektedir [Biz Anayasamızda yer alan «seçer» teriminin pek yerinde olmadığını sanıyoruz. Cumhurbaşkanının burada yaptığı iş, «seçim» değil, «seçme» (selection), daha doğrusu bir «atama» (nomination)dir.].

1982 Anayasası'nın 1961 Anayasası'ndan farklı olarak yaptığı bir diğer iş de Anayasa Mahkemesi'nin konumuna ilişkindir. 1982 Anayasası, öncekinden farklı olarak Anayasa Mahkemesi'ni Yüksek Mahkemeler başlığı altında düzenlemiş ve ilk sırayı Anayasa Mahkemesi'ne vermiştir.

Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Hukuki Durumu

Gerek 1961, gerek 1982 Anayasası, Anayasa Mahkememiz yargıçları hakkında «üye» deyimini kullanmaktadır. 1978 İspanya Anayasası (bkz. M. 159) da üye terimini kullandığı gibi, 1964 tarihli Avusturya Anayasası da (bkz. M. 147) üye terimini kullanmaktadır. Buna karşılık 1947 İtalya Anayasası, «yargıç» deyimini (bkz. M. 135) kullanmaktadır. 1949 tarihli Federal Almanya Anayasası'na (Temel Kanunu'na) göre Anayasa Mahkemesi'nde federal yargıçlar ve diğer üyeler vardır (bkz. M. 194/1).

1982 Anayasası, Anayasa Mahkemesi üyeliğine gelmekte karma bir yol tutmuş bulunmaktadır. Bu Anayasaya göre, 11 asıl ve 4 yedek üye kaynak (köken) itibariyle yargıçlık mesleğinden (adli ve idari yargıç) gelebilecekleri gibi, avukatlar ve yüksek bürokratlar ile general ve amirallerden ve belirli şartları taşıyan öğretim üyelerinden de oluşabilmektedir. İtalyan Anayasası, 15 kişinin de yargıç olmasını şart

koştuğu halde, Federal Alman Anayasası Mahkemesinin federal yargıçlardan ve diğer üyelere oluşacağını söylemektedir. 1978 İspanya Anayasası, 12 üyeden söz etmektedir (1982 Türk Anayasası ile İspanya Anayasası'nın esas itibarıyla birbirine benzeyen yönleri daha fazladır. Özellikle 12 üyenin de Kral tarafından atanması hükmü ve Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday gösteren organlar bakımından bu iki Anayasa arasında belirli bir benzerlik bulunmaktadır.).

Asıl Üye ve Yedek Üye Sorunu

Gerek 1961 Anayasası, gerek 1982 Anayasası asıl ve yedek üyelere söz etmektedir. Aksi Anayasada belirtilmedikçe, yedek üyeler asıl üyelerin hak ve yetkilerine sahiptirler. Seçilme (atanma) usulleri aynı olduğu gibi bunlarda aranan nitelikler de aynıdır. Maaş bakımından da üyeler arasında bir ayrım bulunmamaktadır. Bununla beraber, uygulamada Anayasa Mahkemesi asıl üyesi ve yedek üyesi arasında bir ayrım yapılmaktadır. Bu ayrım da yedek üyelerin Anayasa Mahkemesi Başkanı ve Başkan Vekilliğine seçilememeleridir (Yedek üyeler Uyuşmazlık Mahkemesi'nde Başkan olarak Anayasa Mahkemesi tarafından görevlendirilebilirler). Anayasa'nın ve ona uyarak Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluş ve Yargılama Usulleri hakkındaki 1983 tarihli kanunun hükümleri uyarınca yedek üyeler Başkanlığa ve Başkan Vekilliğine getirilmemektedir. Bu husus literatürde yakınma konusu olmuş ve eleştirilmiştir. İlk bakışta böyle bir ayrım mantıksız ve haksız gözükse de ve gerçekten değerli bazı yedek üyelere Başkan ve Başkan Vekili olma imkânını kapatmış olsa da, Anayasa'da ve Kanun'da böyle bir ayrımın bilerek ve istenerek yapıldığını sanıyoruz. Çünkü, gerek Anayasa gerekse Kanun bazı hükümlerinde asıl üye ve bazı maddelerinde de üye deyimini kullanarak bu ikisi arasında bir fark bulunduğunu göstermektedir. Lâfzi yorumlarla bu durum değiştirilemeyeceğine göre, yedek üyelerin Başkan ya da Başkan Vekili olabilmeleri için, kanımızca, Anayasanın ve ona uyularak Kanun'un ilgili maddesinin değiştirilmesi gerekmektedir. Öte yandan bu konuda düşünülebilecek bir nokta da seçimde aday olan asıl üyeler varken bir yedek üyenin Başkan seçilmesinin uygun olup olmayacağı sorunudur.

Anayasa Mahkemesi Yargıcının Görevleri

Anayasa Mahkemesi Yargıcının (Üyesinin) görev ve yetkileri 1982 Anayasası'nın 148. maddesinde belirtilmiştir. Bu maddeye göre, «Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararname ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakım-

larından uygunluğunu denetler. Anayasa değişikliklerini ise evvelce belirttiğimiz gibi sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Yine aynı maddeye göre, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne dava açılmaz.»

Anayasa Mahkemesi bundan başka, Yüce Divan sıfatıyla da vazife görür. 148. maddenin 3. fıkrası şöyle demektedir : «Anayasa Mahkemesi, Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu Üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve Üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcısı Vekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve Üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar.»

Yine aynı maddeye göre Anayasa Mahkemesi Anayasayla belirtilen diğer görevleri de yerine getirir. Bu görevler de şunlardır : 152. maddeye göre, «Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa Anayasa Mahkemesi'nin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.»

Anayasa Mahkemesi'nin bir diğer görevi, siyasi partilerle ilgili olarak Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından açılan parti kapatma istemiyle ilgili davalardır. Ayrıca, Anayasa Mahkemesi, Anayasanın 69. maddesine göre, partilerin mali denetimini de yapmaktadır. Bunun dışında milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına veya üyeliğin düştüğüne veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi olmayan bakanların dokunulmazlığının kaldırılmasına TBMM'nce karar verilmesi hallerinde ilgililerin Anayasa veya İçtüzük hükümlerine aykırılık iddiasına dayanan iptal istemlerini de karara bağlamak, Anayasa Mahkemesi'nin görevleri arasındadır (bkz. M. 84, 85, ayrıca bkz. Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, M. 18).

Anayasa Mahkemesi Yargıçlarının (Üyelerinin) Bağımsızlığı Sorunu

Anayasa Mahkemesi Yargıçları (üyeleri) iki katlı bir bağımsızlık ve güvence zırhı içindedirler. Bunlar da önce genel olarak yargıya ve yargıca görevlerini yerine getirmeleri sırasında sağlanan bağımsızlık ve güvenceler olup bunlar Anayasanın 138., 139. ve 140. maddelerinde belirtilmiştir. Şimdi bu hükümleri görelim : Anayasa m. 138 : «Hâ-

kimler görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler» demektedir. Aynı maddenin 2. fıkrası «Hiçbir organ, makam, merci veya kişinin yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremeyeceğini; genelge gönderemeyeceğini, tavsiye ve telkinde bulunamayacağını» öngörmektedir. Yine aynı maddenin 3. fıkrasında, «görülmede olan bir dava hakkında yasama meclisinde yargı yetkisinin kullanılmasyla ilgili soru sorulamayacağı, görüşme yapılamayacağı veya herhangi bir beyanda bulunulamayacağı» hükmü yer almaktadır. Maddenin son fıkrası ise «Yasama ve yürütme organlarıyla idarenin mahkeme kararlarına uymak zorunda olduklarını, bu organların ve idarenin mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremeyeceğini ve bunların yerine getirilmesini geciktiremeyeceğini» söylemektedir.

Anayasanın 139. maddesi ise, «Hâkimlerin ve savcılarının azlolunamayacaklarını, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamayacaklarını» söylemekle çok temel bir güvence getirmiş olmaktadır ve yargıç bağımsızlığını sağlamakta büyük bir önem taşımaktadır.

Anayasanın 140. maddesinin 2. fıkrasında da «Hâkimlerin, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre görev ifa edecekleri» belirtilmiştir. Kuşkusuz Anayasada hâkim bağımsızlığıyla ilgili bu hükümler Anayasa Mahkemesi yargıçlarına da uygulanmaktadır.

Yargıç (hâkim) bağımsızlığıyla ve güvencesiyle ilgili olan bu genel maddelerden başka Anayasamız, ayrı bir güvence olarak Anayasa Mahkemesi üyelerinin 65. yaşını doldurunca emekliye ayrılacaklarını öngörmektedir (M. 147). Yani bir Anayasa Mahkemesi Üyesi, normal olarak 65 yaşını doldurmadıkça ve kendisinin de bir isteği yoksa emekliye sevk edilemez. Yine aynı maddeye göre, Anayasa Mahkemesi üyeliğinin sona ermesi ancak, «bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de Anayasa Mahkemesi üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararıyla sona ereceği» şartına bağlamıştır. Bunun dışında Anayasanın 148. maddesi Anayasa Mahkemesi'nin Başkan ve üyelerinin görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Anayasa Mahkemesi tarafından Yüce Divan sıfatıyla yargılanacağını öngörmek suretiyle üyelerine yeni bir güvence ve görevlerinde bağımsız hareket etme imkânı sağlamıştır.

Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyelerinin şahsi suçlarında ise Yargıtay üyelerinin şahsi suçlarına ilişkin hükümler uygulanır (bkz. Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, M. 55).

Anayasa Mahkemesi Üyeleri açısından, Sıkıyönetim Kanununda sözü edilen izin mercii Anayasa Mahkemesi'dir. Anayasa Mahkemesi'nin, Sıkıyönetim Komutanlığınca koğuşturma yapılmasına izin vermemesi halinde o üye hakkında yapılacak işlemler içtüzükte gösterilmektedir (bkz. Anayasa Mahkemesi Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, M. 55).

Bütün bu hükümler Anayasa Mahkemesi Yargıçlarının (Üyelerinin) görevlerini korkusuzca, çekinmeden ve tam bir bağımsızlık içinde yerine getirmeleri için konmuş bulunmaktadır. Ancak bütün bu yasal ve Anayasal güvenceler yeterli midir?

Yargıçların Bağımsızlığının Asıl Güvencesi

Kanımızca yargıçların ve bu arada Anayasa yargıçlarının görevlerinde bağımsız hareket etmelerini sağlayan ve onları güvencelere kavuşturan bu çağdaş Anayasal ve yasal hükümler, zorunlu olmakla beraber, yeterli değildir. Çünkü çağımızda yargıçlara ve Anayasa Mahkemesi Yargıçlarına dolaylı ve dolaysız etki yollarının bulunduğu bir gerçektir. Çağımızda resmi makamlar ve kuruluşlar dışında yargıçların bağımsız hareket edip etmedikleri hususu tarihi, sosyal, psikolojik şartlarla ve bir siyasal rejimin istikrarlı olup olmamasıyla, kuvvetler ayrılığı ilkesinin gerçekten uygulanıp uygulanmamasıyla, kamu oyunun ve bu arada başta basın olmak üzere kitle iletişim araçlarının mahkemeleri etkilemeleriyle ve bir toplumdaki değer yargılarının ve egemen fikir akımlarının yargıçlar, bu arada Anayasa Mahkemesi Üyeleri, üzerindeki etkileri de göz önüne alınarak belirlenmelidir. Şimdi bunları kısaca görelim.

John Locke ve Montesquieu'nün hürriyetlerin güvencesi olmak üzere ileri sürdükleri kuvvetler ayrılığı ilkesi, bütün çağdaş demokratik ülkelerde kabul edilen temel bir ilkedir. Bu ilke, aynı zamanda yargı bağımsızlığının ve yargıç güvenliğinin de dayanağıdır. Birçok Anayasalarda, bu arada örneğin ABD Anayasasında bu ilke, yargıçların «iyi halleri devam ettiği sürece» görevden alınamayacaklarına ilişkin hükmü, yargı bağımsızlığının bir simgesi olarak kabul edilebilir.

Ancak, Anayasalarda kuvvetler ayrılığı kabul edilmesi de yeterli değildir. Kuvvetler ayrılığı ilkesinin sosyal ve siyasal kültür ortamı ile

de ilgisi vardır. Şöyle ki, dinî bakışa ve geleneklere göre, İslâm'da yargı (kaza) yönetimden (velayet) ayrılmaz. Yani İslâm'daki monist (tekçi) anlayış, bütün güçlerin birliği, teklifi (vahdeti) ilkesi etrafında toplanmıştır. Bunun ise bağımsız yargı ve bağımsız yargıç kavramıyla pek uyumadığı açıktır. Şeriat adına konuşan Zembilli Ali Efendi'nin Padişahın idam fermanını geri aldirması örneği, tarihimizde ender rastlanan olaylardandır. Şeyhülislâm fetvaları genellikle Sultanların istedikleri ve arzuladıkları durumları onaylar niteliktedir.

Şeriat'ı uygulayan Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Batı Avrupa ülkelerini de görmüş olan Namık Kemal bağımsız yargının lüzumunu öne sürmüş ve bunun ancak bir «Hükümet-i meşrûta» (Anayasalı devlette) gerçekleşebileceğini belirtmiştir. Namık Kemal'in arkadaşı olan ve onun gibi, Avrupa ülkelerinde (Paris ve Londra'da) bulunmuş olan Ziya Paşa da ideal yargı bağımsızlığının ancak bir «Hükümet-i cumhûriyede» (cumhuriyet yönetiminde) mümkün olduğunu savunmuştur. Bunun gibi Adliye Nazırı Sava Paşa da yabancı elçiliklere gönderdiği sirkülerde Türk mahkemelerinin bundan böyle bağımsız hareket edeceklerini söylüyordu. Bağımsız yargı kavramı 1876 Kanun-u Esâsîsi ile birlikte yurdumuza resmen girmiş bulunmaktadır. Ancak, Engelhard'ın da Tanzimat adlı eserinde belirttiği gibi, yargının yönetimden ayrılması, İslâmîyete ve Müslümanlara ters gelen bir ilke idi. Çünkü İslâmın geleneksel monist felsefesi ve kültür ortamı içinde kuvvetler ayrılığına ve bağımsız yargı ilkesine yer yoktur.

Mahkemelerin ve yargıçların gerçekten bağımsız olmaları, siyasi rejimin niteliğiyle ilgili öğelere (unsurlara) da bağlı bulunmaktadır. Diktatörlüklerde yargı bağımsız değildir, yargıç güvencesi de yoktur. Demokrasilerde ise yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencesi asıldır. Ancak, demokrasiler ile diktatörlükler arasında yer alan ve ünlü siyasi bilimci Rapoport'un «kararsız siyasi rejimler» dediği sistemlerde, yapısal ve toplumsal nedenler yüzünden, ortaya çıkan bozukluklar güvenlik ve hürriyet kavramları arasında sağlam bir dengenin kurulmasını engellemekte, bu yüzden rejimdeki yozlaşma, bozulma giderek bunalımlara ve siyasi hayatta kesintilere ve kopukluklara yol açmaktadır. Özellikle kitle toplumlarındaki ve pretoryen devletteki yozlaşma bu hale örnek olarak gösterilmektedir. Böyle ülkelerde diktatörlükler ve frensiz (anarşik) demokrasi birbirleriyle sık sık yer değiştirilmektedir. Bunun sonucu da, formel kanun hükümlerine rağmen, yargı bağımsızlığının önemli ölçüde zedelenmesi olmaktadır.

Bir ülkede yargının ve yargıcin bağımsızlığı, bütün bu unsurların yanında, o ülkedeki kurumlaşma durumuna da bağlıdır. Kurum ve ku-

rumlaşma, Anayasa ve yasalarda yargı bağımsızlığının ve yargıç güvencesinin belirtilmesinden daha fazla bir şeydir. Bir ülkenin Anayasasında ve yasalarda, temel demokratik kurumlar belirtilse, hatta o ülkede siyasal katılma çok yüksek düzeyde olsa bile, kurumlaşmanın yeterli olmayışı yüzünden siyasal rejimde dengesizlikler ve aksamalar görülür. Kurumsallaşma, örneğin İngiltere'de görüldüğü gibi, geleneklerle de beslenen kurumların iyice yerleşmesi, topluma mal olması, kurumların görevlerinin bilincinde olmalarına ve ayrıca hak, yetki ve görevleri hususunda toplumdaki ve kamu oyununda sağlam bir destek bulmalarına bağlıdır. Bu da ancak, bir demokraside hürriyetler ve tartışma ortamı içinde mümkün olabilir. Yargı kurumunun kurumsallaşması için de aynı şeyi söyleyebiliriz.

Anayasa Mahkemesi Yargıcı ve Siyaset

Türkiye'de Anayasa Mahkemesi ile ilgili olarak çok konuşulan sorunlardan biri de, Anayasa Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi yargıcının (üyesinin) siyasetle ilişkisi olup olamayacağı konusudur. Bu hususta tebliğimizin başında 1961 Anayasası yapımcılarının Anayasa Mahkemesine bakış biçimlerini ve literatürde bazı müelliflerin Anayasa Mahkemesine siyasal bir fonksiyon atfeden görüşlerine kısaca değinmiştik. Fakat her şeyden önce, bu noktada yeter derecede açıklığa kavuşabilmek için, siyaset kavramı üzerinde durmak ve siyasetin ne olduğunu tanımlamak gerekir.

Siyaset Nedir? Dar anlamda siyaset günlük politika olarak anlaşılabilir. Parti faaliyetleri, siyasal gösteriler, yürüyüşler, Hükümet'in üst düzeyde aldığı kararlar siyaset alanına girer. Siyasetin bu dar anlamı yanında bir de geniş anlamı vardır. Bir tanıma göre (Lasswell) siyaset, «kimin neyi, ne zaman ve nasıl aldığını gösteren bir sanat ve bilimdir». Bir başka açıdan siyaset ülke, devlet ve makro planda insan yönetimidir. Bunlarla ilgili temel kararları almaktır. Siyaseti yönetici sınıfın yaptığını, siyasi sınıfın yönlendirdiğini söyleyen düşünürler de vardır. Bu görüşlere göre, Anayasa ve yasalar, egemen sınıfın isteği ve iradesi doğrultusunda siyasetin sınırlarını daraltır ya da genişletir.

Siyasetin bu dar ve geniş anlamları dışında, bir de siyasa (policy) kavramı vardır. Siyasa nedir? Siyasa, «hedef, program, amaç, yöntem olarak siyaset» diye tanımlanabilir. Siyaset ve siyasal sistem ve siyasi faaliyetler hakkında fikir tasarlamak, planlamak gibi işler, bir siyasal faaliyet olmaktan ziyade, bir siyasa faaliyetidir. Yüksek bürokrasinin ve bilim adamlarının siyasal konular hakkında objektif, teknik,

bilimsel raporlar hazırlamaları, öneriler sunmaları bu tip siyasa faaliyetlerine örnek olarak gösterilebilir.

Siyaset ve siyasa kavramlarını böylece tanımladıktan sonra, belirttiğimiz ölçüler içerisinde Anayasa Mahkemesi'nin siyasal bir kurum ya da kuruluş olmadığını ve Anayasa Mahkemesi yargıcının (üyelerinin) politikacı olmadığını söylememiz gerekir. Siyasal sistem ve devlet yapısı içinde yer almakla beraber yargıcının ve Anayasa yargıcının amacı ve görevi, siyaset yapmak değil, hukuki normları, Anayasayı ve yasaları, uygulamaktır. Tek kelime ile Anayasa Mahkemesi ve yargıcı, birer hukuk adamıdır. Gerçi ele aldıkları bazı önemli konularla, örneğin siyasi partilerin kapatılmasıyla ilgili davalarla ve siyasal renge belirgin kanunlarla uğraşmak durumunda kalsalar bile, bu konuların siyasal içerikleri Anayasa Mahkemesi yargıcının siyasal karar almasını gerektirmeyeceği gibi, onu siyasal bir kişi hüviyetine de sokmaz. Çünkü, Max Weber'in de dediği gibi, siyasal kararlarda belirli ölçüde takdirlik, hatta keyfilik vardır. Anayasa Mahkemesi ve yargıcı, ele aldığı siyasal içerikli alanlarda hukuk normlarını (Anayasa, yasa ve diğer hukuk normlarını) belirli somut durumlara uygulamakta ve hukuk ilkelerine göre karar vermektedir. Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasıyla ya da milletvekilliğinin düşmesiyle ilgili başvurularda ve alınan kararlarda da durum böyledir. Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesi yargıcı, bazıları önemli ölçüde siyasal unsurlarla yüklü mesele ve davalarda bir politikacı gibi değil, bir hukuk adamı, gerçek bir yüksek yargıç gibi hareket edecek, maslahata uygunluğu değil, fakat objektif genel hukuk normlarına uygunluğu araştırarak ve kararlarını bağımsız olarak verecektir.

Anayasa Mahkemesine Yönelik Eleştiriler

Özellikle son zamanlarda basında ve bazı çevrelerde, Anayasa Mahkemesi ve üyeleri eleştirilmektedir. Anayasa Mahkemesi ve üyeleri eleştirilebilir mi? Bu soruya çağdaş bir demokraside ve temel hak ve özgürlükler ortamında ne kadar önemli olursa olsun her kurumun ve kişinin, bu arada Anayasa Mahkemesi ve üyelerinin de, eleştirilebileceği yolunda cevap vermemiz gerekmektedir. Demokrasilerde tabii kişiler ve kurumlar olmayacağından, bu ilke doğaldır. Ancak, Anayasa Mahkemesi gibi, devletin temel kuruluşları arasında yer alan bir kurumu ve onun üyelerini bazı kararlarından ve davranışlarından dolayı eleştirirken bu eleştirinin sınırı ve ölçüsü üzerinde dikkat ve titizlik göstermek gerektiğine inanıyoruz. Kuşkusuz Anayasa Mahkemesi'nin verdiği kararlar bilimsel yönden doktrinde tartışılabilir ve eleştirile-

bilir; bilim adamları, bu konuyla ilgili uzmanlar, belirli bir kararın doğruluğunu, yanlışlığını, haklılığını ya da haksızlığını tartışabilirler. Bu normaldir ve Anayasa Mahkemesi içtihatlarının gelişmesine önemli katkıda bulunur.

Siyasal amaçla yapılan ve daha çok siyaset adamları ve belirli bir görüş sahipleri tarafından Anayasa Mahkemesi'ne ve üyelerine yöneltilen eleştirilere gelince, bu konuda da şunu söyleyebiliriz. Bir demokraside ve özgürlük ortamında bu da mümkündür. Yalnız, yukarıda da belirttiğimiz gibi, eleştirinin makul sınırlar içerisinde kalması, temel bir devlet organının yara almaması yönünden gereklidir. Çünkü, bu gibi temel, ana kurumları ölçsüz ve sınırsız biçimde yıpratmaya çalışmak sonuçta o siyasal rejimin ve Anayasal düzenin zaafa uğramasına ve bunun diğer kurumlara da zarar vermesine yol açabilmektedir.

Bütün bunların ötesinde özellikle basında çıkan eleştiriler karşısında, bu, yüksek kurumu temsil eden sayın Başkan'ın gerekli savunmada ve girişimde bulunmaya da yetkili olduğunu burada belirtmemiz gerekir. Anayasa Mahkemesi üyelerinin de, diğer yüksek yargıçlar gibi, basın organlarında bir eleştiriye cevap niteliğinde ya da bir kararı savunma amacıyla yazı yazabilecekleri ve fikirlerini serbestçe açıklayabilecekleri kuşkusuzdur. Kamu oyu da böylece, yapılan eleştirileri ve buna verilen cevapları karşılaştırarak konu hakkında aydınlanmış olacaktır.

Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Statüsü ve Çalışma Şartları

Anayasa Mahkemesi üyelerinin hukuki statüsü, mali statüsü, protokoldaki yerleri, çalışma şartları, bu arada bina durumları, araç-gereç ve büro hizmetleri bakımından imkânları, bu Yüksek Mahkemenin yüksek görevine uygun biçimde düzenlenmelidir. Anayasa, kanunlar ve içtüzük Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev, yetki ve çalışma usullerini belirlemiş bulunmaktadır. Ancak, 1983 tarihli Kanun'la öngörülmüş bulunan İçtüzük henüz hazırlanmamış durumdadır. Üzerinde çalışmaların devam ettiğini öğrendiğimiz İçtüzük'ün biran evvel hazırlanarak yürürlüğe konmasının yerinde olacağını söylemek isteriz. Öte yandan Anayasa Mahkemesinin halen çalışmakta bulunduğu binanın da bu yüksek kuruluşun önemi ve düzeyi ile pek uyumsuz durumda olduğuna burada işaret edelim. Üyelerin, raportörlerin ve personelin rahatça çalışabileceği, kitaplığı zengin ve çeşitli bilimsel ve mesleki

dergilerin ve bu arada günlük gazetelerin yer aldığı etüt salonları ile yeni bir Anayasa Mahkemesi binasının en kısa zamanda yapılması samimi dileğimizdir.

SONUÇ

Türk siyasal hayatındaki en son gelişmeler, Anayasayla ilgili tartışmalar, Parlamento'dan çıkarılan bazı önemli kanunlar (Siyasi Partiler Kanunu, Seçim Kanunu, Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kanunu, Sendikalar Kanunu, Yüksek Öğretim Kanunu, Derneklerin ve Ticaret Odalarının Siyasetle Uğraşamayacaklarına Dair Kanunlar vs.) ve ayrıca Anayasa'nın 84. maddesiyle (TBMM Üyeliğinin düşmesi koşulları) ilgili tartışmalar Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yükünün gelecekte daha da ağırlaşacağını ve bu Yüksek Mahkemenin siyaset, hukuk ve bilim çevrelerinin ve basının ilgi alanı içinde devamlı olarak kalacağını, hata etmeden, söyleyebiliriz. Bu gerçekten güç, fakat aynı zamanda şerefli ve önemli olan görevinin yerine getirilmesinde Anayasa Mahkemesi'nin ve onun sayın Yargıçlarının (üyelerinin) hukuk devleti fikrini ön planda tutan bir yaklaşımla sorunları ele alması ve çağdaş, çoğulcu, katılımcı demokrasinin özerk birey ve kurumları ön plana çıkaran değerler sistemini devletin ve toplumun güvenliği ve esenliği ana ilkesiyle bağdaştıracak şekilde hareket etmesi gerekmektedir. Anayasa Mahkemesi'nin ve onun değerli üyelerinin bu yüksek bilinçle görev yaptıklarına ve yapacaklarına inanıyoruz.

KAYNAKÇA

Aliefendioğlu, Yılmaz : «Türk Anayasa Yargısında İptal Davası ve İtiraz Yolu,» ve Prof. Dr. Ergun Özbudun'un Yorumu, **Anayasa Yargısı**, Ankara, 1984.

————— : «Anayasa Mahkemesi Üyeliği», **Amme İdaresi Dergisi**, C. 18, s. 3, Eylül 1985.

Azrak, A. Ülkü : «Anayasa Mahkemesi İptal Kararlarının Geriye Yürümezliği,» **Anayasa Yargısı**, Ankara, 1984.

- Armağan, Servet : **Anayasa Mahkememizde Kazai Murakabe Sistemi**, İstanbul.
- Carr, Robert K. : **The Supreme Court and Jodicial Review**, 1942.
- Cox, Archibald : **The Role of the Supreme Court in American Govern-ment**, 1976.
- Çağan, Nami : «Türk Anayasası Açısından Vergileme Yetkisi,» Doç. Dr. Yılmaz Aliefendioğlu'nun Yorumu, **Anayasa Yargısı**, Ankara, 1984.
- : «Anayasa Çerçevesinde Kamu Maliyesinin Parlamen-ter Kontrolü,» **Anayasa Yargısı**, Ankara, 1986.
- Çağlar, Bakır : «Anayasa Yargısında Yorum,» **Anayasa Yargısı**, Anka-ra, 1986.
- Çaylıgil, Gülçin : «Parti Davaları ve Anayasa Güvencesi,» **Saçak**, s. 27, (Nisan 1986).
- Dâver, Bülent : «Anayasa Mahkemesi Kararları Açısından Siyasi Par-tiler, Birkaç Örnek Olay,» **Anayasa Yargısı**, Ankara, 1986.
- : Cemil Oktay'ın «Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Yargı Açı-sından Anlamı ve Türkiye Örneği» Başlıklı Tebliği Hakkındaki Yorumu, **Anayasa Yargısı**, Ankara, 1984.
- Duran, Lütfi : **Anayasanın Anayasa Mahkemesince Yorumlanması** (Bir İnceleme Özeti), Ankara, 1972.
- Güran, Sait : «Anayasanın 128. ve 129. Maddeleri Yönünden Kamu Görevlileri Bakanların Durumu,» ve Prof. Dr. Lütfi Duran'ın Yorumu, **Anayasa Yargısı**, Ankara, 1984.
- : «Anayasa Yargısında Yürütmeyi Durdurma,» **Anayasa Yargısı**, Ankara, 1986.
- Jacobs, Clyde E. : **Justice Frankfurter and Civil Liberties**, 1961.
- Jaffe, L. L. : **Englich and American Judges as Lawmakers**, 1969.
: «The Juztice Holmes,» **Reader**, 1955.
- Kıratlı, Metin : **Anayasa Yargısında Somut Norm Denetimi**, Ankara, 1966.
- Kili, Suna : «Temel Hak ve Özgürlükler Yönünden 1961 ve 1982 Ana-yasaları,» **Anayasa Yargısı**, Ankara, 1984.
- McCloskey, R. G. : **The American Supreme Court**, 1962.

- Morrison, Fred L. : **Courts and Political Process in England**, 1973.
- Okday, Cemil : «Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Yargı Açısından Anlamı ve Türkiye Örneği,» **Anayasa Yargısı**, Ankara, 1984.
- Özbudun, Ergun : «Anayasal Açıdan Kanun Hükmünde Kararnameler,» **Anayasa Yargısı**, Ankara, 1986.
- Özden, Yekta Güngör : «Kanun Koyucu Gibi Hareketle Yeni Bir Uygulamaya Yol Açacak Biçimde Hüküm Tesisi'nin Anlamı,» **Anayasa Yargısı**, Ankara, 1986.
- Sağlam, Fazıl : «Kanun Hükmünde Kararname Çıkarma Yetkisinin Sınırları, Uygulamanın Yaygınlaşmasından Doğabilecek Sorunlar» ve Doç. Dr. Metin Günday'ın Yorumu, **Anayasa Yargısı**, Ankara, 1984.
- Schubert, Glendon A. : **Constitutional Politics. The Political Behavior of Supreme Court Justices**, 1960.
- Soysal, Mümtaz : «Temel Nitelikleriyle 1961 ve 1982 Anayasaları (Karşılaştırmalı)» **Anayasa Yargısı**, Ankara, 1984.
- : «Anayasaya Uygunluk Denetimi ve Uluslararası Sözleşmeler,» **Anayasa Yargısı**, Ankara, 1986.
- Tan, Turgut : «1982 Anayasası Yönünden Yürütme Görevi ve Yetkisinin Niteliği (Güçlü Devlet ya da Güçlü Yürütme),» ve Prof. Dr. Yıldızhan Yayla'nın Yorumu, **Anayasa Yargısı**, Ankara, 1984.
- Tanilli, Server : **Devlet ve Demokrasi** (Anayasa Hukukuna Giriş), İstanbul, 1985.
- Teziç, Erdoğan : «Anayasa Mahkemesinin Esasa İlişkin Denetimi,» **Anayasa Yargısı**, Ankara, 1986.
- : «1982 Anayasasına Göre Anayasaya Uygunluğun Denetimi,» **İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi**, C. 3, s. 1-3 (1982).
- Tikveş, Özkan : **Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Anayasa Yargısı**, İzmir, 1979.
- Yayla, Yıldızhan : «1982 Anayasasına Göre Devletin Özü,» **İdare Hukuku ve İlimler Dergisi**, C. 4, s. 1-3 (1983).